

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Ірина КАІЗЕР, Марія ЦУРКАН, Альона ЄРОХОВА

ВДНЗ України „Буковинський державний медичний університет”, Чернівці (Україна)
irabosak06@gmail.com; maria-c77@mail.ru
alena.e76@gmail.com

UNTRADITIONAL FORMS AND METHODS OF LANGUAGE LEARNING IN HIGH SCHOOL

Iryna KAIZER, Maria TSURKAN, Alyona EROKHOVA

Higher State Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID 0000-0002-7202-7937, ORCID ID 0000-0003-2866-1743
Researcher ID S-5839-2016, Researcher ID S-7651-2016

Каизер И., Цуркан М., Ерохова А. Нетрадиционные формы и методы обучения языка в высшей школе. Цель работы. В статье, руководясь методом исследования и обобщения педагогического опыта, а также методом теоретического анализа, изучено современные педагогические технологии при обучении языка – кейс-стади, метод проектов, игры. Комплексное описание применения этих методов сквозь призму украинского языка как иностранного и составляет **научную новизну** работы.

Выводы. Использование интерактивных модульных технологий обеспечивает индивидуализацию и дифференциацию учебного процесса.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, интерактивное обучение, кейс-стади, метод проектов, дидактические игры.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Серед різноманітних напрямків нових педагогічних технологій (навчання у співпраці, метод проектів, різномірівне навчання, індивідуальний і диференційований підхід до навчання і т.д.) цікавою є інтерактивна модульна технологія, заснована на сучасних даних психологічної та педагогічної наук про особистості студента. Головною відмінною рисою гуманістичного підходу в психології і в освіті є особлива увага до індивідуальності людини, її особистості, орієнтація на свідомий розвиток самостійного критичного мислення. Такий підхід розглядається у світовій педагогічній практиці як альтернативний традиційному, заснованому, головним чином, на засвоєнні готових знань і їх відтворенні. Інтерактивна модульна технологія реалізує найважливішу людську потребу – потребу в спілкуванні¹.

Найбільша перевага такого навчання полягає в тому, що досвід, отриманий при вирішенні навчальних завдань, індивідуум може перенести на зовнішній світ, оскільки в процесі активної взаємодії засвоюються ще й поведінкові функції. При інтерактивному навчанні відбувається усвідомлення студентами цінності інших людей, формується потреба надавати підтримку їм в ході

спільної діяльності. Навчальне заняття, організоване як безпосередній діалог, пропонує студентам оригінально мислити, вирішувати проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення. Тому для інтерактивної взаємодії застосовуються і дискусія, і мозкова атака, і метод евристичних питань.

Важливою особливістю інтерактивних занять стає і те, що їх підсумок – не стільки зовнішні результати, скільки внутрішні, пролонговані в часі. Таке навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності. Тому **мета** даної розвідки – дослідити та описати сучасні нетрадиційні методи викладання мови, а також з'ясувати можливості їх застосування на заняттях з української мови як іноземної².

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Наукові праці вчених-педагогів свідчать, що нетрадиційні методи і форми викладання успішніше формують не лише спеціальні вміння й навички, а й загальнонавчальні способи розумових дій – планувальні, мислєтворчі³.

Спробу класифікувати класичні і новаторські методи вивчення мови здійснила В. Чернова⁴. Зокрема, вчена зазначає, що наочність на заняттях з мови підвищує ефе-

¹ Zhanpeisova M. M. Modul'naya tekhnologiya obucheniya kak sredstvo razvitiya uchenika [Modular technology of teaching as a means of developing a student], Almaty, 2002, P. 18.

² Kytayhorods'ka H. A. Metodyka intensyvnogo navtshannya inozemnykh mov [Methodology of intensive training of foreign languages], K.: Osvita, 1998, 279 p.

³ Lerner I. Ya. «Razvivayushshee obutshenie s didakticheskikh pozitsyyu» [Developing teaching with didactic positions], *Pedagogika [Pedagogy]*, 1996, N 2, P. 7–11.

⁴ Chernova V. A. «Innovatsiyni tekhnolohiyi u vykladanni ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi» [Innovative technologies in teaching Ukrainian as a foreign language], *Uchenyye zapiski Tavricheskoho natsyonal'noho universiteta im. V. I. Vernadskoho. Seriya «Philologia. Sotsyal'nye komunikatsiyi» [Scientists note the Taurian National University V.I. Vernadsky. Series "Philology. Social Communication"]*, T. 25 (64), 2011, N 1, Ч. 2, P. 318–322.

ктивність навчання.

Про застосування нетрадиційних методик на класичних уроках з української мови як іноземної згадує Л. Вилка⁵, а системний підхід до характеристики української мови як іноземної здійснила М. Цуркан⁶.

Виклад основного матеріалу. Навчальний процес в рамках технології модульного навчання будується на наступній вихідній позиції: багато особистісних психічних властивостей студента проявляються в ході власної діяльності, що в результаті приносить задоволення. Цьому аспекту в технології приділяється особлива увага. Задоволення і задоволення пізнавальною діяльністю – один з найважливіших факторів досягнення високого кінцевого результату кожним студентом. Тому оцінки в діалогічній частині носять стимулюючий характер.

Багаторазове опрацювання навчального матеріалу студентами на рівнях відтворення, елементарних умінь і навичок та перенесення знань проводиться на заняттях діалогічної частини.

Неодноразове повернення до змісту (по всій темі або розділу) по «наростаючій» – від простого до складного, від репродуктивних завдань до завдань творчого характеру, до елементів дослідницької діяльності, дає можливість кожному студенту за допомогою роботи з навчальним матеріалом розвивати здібності, пам'ять, увагу, мислення, усну та письмову мову.

У діалогічній частині пізнавальний процес будується переважно за допомогою взаємодії студентів між собою через поділ групи на мікрогрупи по 2-5 осіб.

Пізнавальна діяльність слухачів будується таким чином, щоб будь-хто, кого навчають, на кожному занятті мав можливість слухати, записувати, бачити і проговорювати навчальний матеріал, запропонований йому на трьох рівнях складності. (Використання двох сигнальних систем людини дозволяє розвивати як пізнавальні здібності особистості, так і пізнавальні процеси).

Діалогічна частина навчального модуля має кілька особливостей, на які треба звернути увагу. Навчання і вчення в цій частині є:

а) розвиваючими; в зв'язку з цим постає необхідність орієнтації вчителя на інтереси студентів. Звідси – створення умов в навчальному процесі на розвиток логіки, мислення, усного та писемного мовлення, здібностей кожного студента, інтересу до пізнавальної діяльності. До створення умов можна віднести: забезпечення психологічної безпеки, психосумісність учнів вищої школи, сприятливу психологічну атмосферу, належний стан робочих місць та засобів навчання; б) підготовчими, для виходу на підсумкову (контрольну) частину модуля.

Таким чином, навчальний процес в рамках технології будується на вихідній позиції: багато особистісних

психічних особливостей студента проявляються в ході власної діяльності. Цьому аспекту в технології приділяється особлива увага. Задоволення і задоволення пізнавальною діяльністю – один з найважливіших факторів досягнення високого кінцевого результату кожним учнем вищої школи. Тому оцінки в діалогічній частині носять стимулюючий характер.

Діалогічна частина навчального модуля будується на поєднанні самонавчання і самооцінки із взаємонавчанням, взаємооцінюванням. Здійснюється це за допомогою підготовки для кожного учня не тільки трьохрівневих завдань, а й відповідей – еталонів на них.

У процесі навчання української мови як іноземної на основі компетентісно-модульної організації навчального процесу можуть застосовуватися такі інтерактивні аудиторні педагогічні технології: проектування, проблемне вивчення, навчальні чи ділові ігри, кейс-стаді (в тому числі «Мозковий штурм»), а також інформаційно-комунікативні технології – комп'ютерні презентації, відео ролики, технології дослідження та ін.

Аналіз методичної літератури та наукових робіт, присвячених проблемам навчання іноземних мов, дозволив нам виділити деякі з навчальних інтерактивних технологій, що застосовуються в рамках компетентісно-модульної організації навчання⁷.

Одним із способів активізації продуктивності учнів вищої школи в процесі навчання іноземної мови є технологія проектування (метод проектів), коли студент самостійно планує, створює, захищає свій проект, тобто активно включається в процес комунікативної діяльності. Навчальний проект – це комплекс пошукових, дослідних, розрахункових, графічних та інших видів роботи, які виконуються студентами самостійно або в групі з метою практичного або теоретичного рішення значущої проблеми⁸. Проектна технологія навчання іноземної мови, запропонована студентам, дає реальну можливість формувати не тільки іншомовну комунікативну, але й лінгвокраїнознавчу та методичну компетенцію учнів вищої школи.

Основними цілями проектної технології є:

– самовираження і самовдосконалення студентів, підвищення мотивації навчання, формування пізнавальної інтересу; – реалізація на практиці набутих умінь і навичок, розвиток мовлення, вміння вести дискусійну полеміку; – демонстрація рівня культури, освіченості, соціальної зрілості⁹.

Види проектів, що можуть бути запропоновані студентам:

1) бесіда (викладач – студент, викладач – викладач, студент – продавець, викладач – керівник навчального закладу), обговорення (зустріч з батьками, прове-

⁵ Vylka L. «Rozvytok movnoyi kompetentsiyi studentiv-inozemtsiv na zanyattyakh z ukrayins'koyi movy» [Development of language competence of foreign students in the Ukrainian classes], *Ukrayinoznavstvo v systemi vyshchoyi medytsynoyi osvity* [Ukrainian Studies in the System of Higher Medical Education], Chernivtsi, 2015, P. 165–176.

⁶ Tsurkan M. «Sphery pobutuvannya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi» [The sphere of existence of Ukrainian language as a foreign language], *Aktual'ni pytannya suspil'nykh nauk ta istoriyi medytsyny* [Current issues of social studies and history of medicine], 2017, N 3 (15), P. 37–42.

⁷ Anistratenko A. «Problemy vykladannya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi: prykladnyy aspekt» [Issues of teaching Ukrainian as a foreign language: the practical aspect], *Aktual'ni pytannya suspil'nykh nauk ta istoriyi medytsyny* [Current issues of social studies and history of medicine], 2017, N 2 (14), P. 170.

⁸ Informatsiynе zabezpechennya navchal'no-vykhovnoho protsesu: innovatsiyni zasoby i tekhnolohiyi: Kolektyvna monohrafiya [Information support of the educational process: innovative means and technologies: Collective monograph], K.: Atika, 2005, P. 147.

⁹ Zahal'noyevropeys'ki rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsynuvannya / nauk. red. ukr. vydannya – doktor ped. nauk, prof. S. YU. Nikolayeva [European-wide recommendations on language education: study, teaching, assessment / sciences editor Ukr. Edition - Dr. Ped. Sciences, prof. S. Yu. Nikolaeva], K.: Lenvit, 2003, P. 73.

дення виховних годин на певну тему, педагогічні семінари і т.д.). Даний тип проектів розвиває критичне мислення учнів вищої школи, передбачає постановку питань і розуміння проблеми, яку потрібно вирішити, носить індивідуальний самостійний характер, вчить формулювати свої оцінки і переконання незалежно від інших, знаходити власне вирішення проблеми і підкріплювати його розумною, обгрунтованою і переконливою аргументацією; 2) дослідницькі проекти (країнознавство, узагальнення наукових знань, історичні, соціальні та загальнодержавні і т.д.). Технологія дослідження дозволяє особам, які навчаються, вийти на високий рівень пізнання, самостійної діяльності і розвитку нового проблемного бачення, освоєння дослідних процедур; 3) творчі (твори, переклади, рекламні оголошення, стінгазети, комікси, відео ролики, презентації і т.д.); 4) мультимедійні презентації поєднують в собі характеристики творчих, дослідницьких та інформаційно-комунікаційних комп'ютерних технологій. З одного боку, вони, як показує практика, найбільш цікаві студентам, оскільки дають можливість підготуватися вдома індивідуально до виступу, вести презентацію в своєму, персонально зручному, ритмі. Але, з іншого боку, вони викликають певні складності, адже вимагають не тільки знання матеріалу, а й навичок володіння інформаційно-технічними засобами, також уміння швидко реагувати і орієнтуватися при відповідях на поставлені після презентації питання.

Отож, технологія проектів передбачає самостійно сплановану і реалізовану студентами роботу. А вирішення поставлених завдань, що випливають з проблеми при розгляді її в певних ситуаціях – мета проектної діяльності. Проект є заключним етапом певного циклу роботи¹⁰.

Ігрова (ділові ігри, рольові ігри) форма навчання окреслює елементи змагання та обміну ролями. Між учасниками гри розподіляються ролі співробітників або студентів певної учбової організації, і вони отримують дані, необхідні для керування нею протягом певного періоду або протягом якоїсь події.

Проблемне навчання. Студентам пропонується проблемна ситуація (протиріччя), аналізуючи яку, вони докладно висвітлюють шляхи вирішення. Організація навчального матеріалу на основі проблемних завдань сприяє формуванню практичних умінь користуватися мовою як засобом спілкування.

Кейс-стаді (Case study). У порівнянні з раніше описаними методами посилено елемент проблемності, конфлікту між точками зору, позиціями учасників. Мається на увазі широке обговорення проблеми, події. Завдяку кейс-стаді забезпечується правдоподібний контекст іншомовної мовленнєвої діяльності¹¹.

Звітне повідомлення. Один з учасників малої групи або пари отримує завдання відзвітувати про виконану роботу, отриманих результати. Таке усне повідомлення є важливою частиною парної і / або групової роботи, підвищує активність і відповідальність всіх учасників

мовленнєвої взаємодії¹².

Комп'ютерна презентація. Інтерактивна технологія, яка дозволяє інтенсифікувати засвоєння навчального матеріалу осіб, що навчаються, використовуючи замість аудиторної дошки показ слайд-фільмів, коміксів, відео роликів.

Використання інтернет-ресурсів. Вивчення електронних ресурсів підвищує рівень практичного володіння іноземною мовою і комп'ютером, формує навички самостійної діяльності, ініціативність та стимулює ріст мотивації до вивчення іноземної мови¹³.

Створюючи і захищаючи свої проекти, студенти використовують не тільки пропонований навчальний матеріал, а й звертаються до інших дисциплін (історія, географія, мистецтво, соціологія, психологія і т. д.). Велику роль в процесі підготовки і захисту творчих проектів відіграє особистий життєвий досвід і власна зацікавленість. Реалізація проектного та дослідницького методів на практиці при компетентнісно-модульній організації навчання веде до зміни позиції викладача. З носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності, з авторитетного джерела інформації викладач стає співучасником дослідницького творчого пізнавального процесу, наставником, консультантом, керівником самостійної діяльності студентів. Аналізуючи застосування методу проектів у процесі навчання іноземної мови, ми прийшли до висновку, що це один з найбільш потужних стимулів мотивації вивчення іноземних мов, найбільш творчий вид діяльності, оскільки в роботу над проектом залучені всі студенти групи, незалежно від здібностей і рівня мовної підготовки. Вони застосовують на практиці набуті знання і сформовані мовні навички та вміння, творчо переосмислюючи і примножуючи їх.

Крім того, проблемність і різноманітність форм та зазначених видів даної технології передбачає наявність широких міжпредметних зв'язків, міжкультурних знань, що дозволяє дати студенту яскраве уявлення про світ, в якому він живе, про взаємозв'язок явищ і предметів, про його майбутню професію та її роль в суспільстві.

За допомогою проектної методики вирішуються наступні завдання:

– розширюється кругозір учнів вищої школи (студенти самостійно шукають додатковий матеріал), – формуються і розвиваються навички роботи з інформацією (пошук, аналіз, переосмислення, використання і трансляція), – закріплюється лексико-граматичний матеріал (активно використовуються дані в модулі лексичні та граматичні одиниці), – розвиваються навички публічного виступу, ведення бесіди і / або обговорення, – викладач, в свою чергу, створює методичну скарбничку з різних тем з презентаціями та відео проектами (проекти використовуються в подальшій роботі як наочний або тестовий матеріал).

Звичайно, проектна технологія не вирішує всіх завдань навчання, але ця інтерактивна технологія дає можливість студентам реалізувати себе в іншомовній ко-

¹⁰ Vyshnevs'kyu O. I. Dovidnyk vchytelya inozemnoyi movy [Reference book of a teacher of a foreign language], K.: Rad. shkola, 1982, P. 87.

¹¹ Keys-stady [Case study]: [E-source], URL: <http://www.mental-skills.ru/dict/keys-stadi-case-study/>

¹² Vyshnevs'kyu O. I. *op. cit.*, P. 96.

¹³ Chernichenko H. A., Shafran L. Yu., Kunytsya L. I. «Zastosuvannya mul'tymediynykh tekhnolohiy u protsesi navchannya inozemnymy movam» [Application of multimedia technologies in the process of teaching foreign languages], *Naukovyy visnyk NUBiP Ukrainy. Seriya: Pedagogika, psykholohiya, filosofiya [Scientific Bulletin of NUBiP of Ukraine. Series: Pedagogy, Psychology, Philosophy]*, Vyp.155 (1), 2010: [E-source], URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/7101/>

мунікативній діяльності, як під час пошуку і відбору інформації, потім під час виступу (представлення проєкту), так і під час обговорення. Дана технологія навчання мови базується не на монотонній роботі, а на динамічному інтелектуальному творчому пошуку, в процесі якого формується особистість нового типу, активна і цілеспрямована, орієнтована на постійну самоосвіту і розвиток.

Ще однією інтерактивною технологією, що застосовується в процесі навчання студентів, є гра (рольова або ділова). Основними компонентами рольової гри є:

1) ситуація як сукупність конкретних умов мовного спілкування; 2) ролі, що розподіляються між учасниками рольової гри; 3) тема, яка визначає зміст мовної взаємодії; 4) завдання відіграти модельовану ситуацію з позиції запропонованої ролі і рольових взаємин з партнером.

Ролі, в яких грає студент, допомагають йому звільнитися від звичних уявлень про самого себе, активізувати свої творчі можливості, тобто сприяють розкриттю і прояву його особистості.

Важливо також і те, що рольова діяльність підвищує емоційний тонус навчального процесу. В результаті, як правило, учень вищої школи прагне проявити свої найкращі сторони. Ігрова діяльність завжди передбачає мотивоване спілкування, тобто будь-який акт спілкування в грі свідомо виправданий. Управління ігровою діяльністю – це також управління діалогічним спілкуванням.

Викладач залучає кожного в загальну діяльність, продумано розподіляє ролі в кожній новій грі, етюді, робить тимчасовим лідером певного студента, іншими словами, керує спілкуванням, вчить діалогу. Під час участі в рольових іграх студент на практиці осягає прийоми діалогу, використовує певні комунікативні стереотипи, вчиться ймовірному прогнозуванню і т.д.

Висновки. Використання інтерактивних модульних технологій в процесі навчання мови – необхідність, що диктується, з одного боку, науково-технічним прогресом, з іншого – потребою суспільства. Застосування засобів змішаного навчання забезпечує індивідуалізацію і диференціацію навчального процесу, реалізує принципи наочності, адаптивності і зручності роботи, гарантує об'єктивність оцінки знань. Вибір засобів навчання повинен бути педагогічно і економічно виправданим, а також методично забезпеченим, крім того, для реалізації високого освітнього потенціалу необхідно систематичне використання електронних та дидактичних ресурсів. Тільки при виконанні даних умов можна вирішити поставлені перед вищою школою завдання.

Kaizer I., Tsurkan M., Erokhova A. Unconventional forms and methods teaching language higher school. Objective. In this article, guided by research and synthesis pedagogical experience and by theoretical analysis, analysis modern pedagogical technology in education Languages - keys- studies, project method, games. Complex description application these methods through the prism of Ukrainian as a foreign language is a scientific novelty of work. Among the various areas of new technologies and pedagogical technologies (study co operation in this method projects, multi-level training, personalized and differentiated approach to learning, etc.) Are interesting interactive modular technology, based on current data, psychological and pedagogical sciences about personality of student. The main feature of the humanistic approach to psychology and education have a special focus on individuality, its personality, focus on the conscious development of independent critical thinking.

This approach is considered in the world of pedagogical practice as an alternative to traditional, based mainly on the mastering of the finished knowledge and their reproduction. The biggest advantage of this study is that the experience gained in solving educational problems, the individual can move to the outside world, as in the active interaction absorbed more and behavioral functions. The training, organized as a direct dialogue, offers students an original way of thinking, solving problems on the basis of the analysis of circumstances and relevant information, weigh alternative thoughts, make informed decisions.

Conclusions. Using interactive module technologies in learning languages - a necessity dictated, on the one hand, by scientifically-technical progress, the other - the needs of society. The use of mixed learning provides individualization and differentiation of the learning process, implements the principles of visibility, adaptability and ease of work, guarantees the objectivity of knowledge assessment. The choice of learning to be educationally and economically justified, and methodically secured, in addition, to implement a high educational potential Systematic use of electronic and teaching resources.

Keywords: *Ukrainian as a foreign language, interactive learning, case study, project method, didactic games.*

Kaizer Iryna – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», аспірант кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Автор низки науково-методичних публікацій. Відповідальний секретар спільного українсько-румунського наукового журналу «Актуальні питання суспільних наук та історії медицини». Коло наукових інтересів: сучасні літературознавчі методи (історико-порівняльний, герменевтичний, рецептивний, інтертекстуальний, соціонічний), викладання української мови як іноземної.

Kaizer Iryna – teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”, postgraduate of the department of Ukrainian literature of Yuriy Fed'kovych Chernitsi National University. Executive secretaries of Ukrainian-Romanian scientific journal «Current issues of social studies and history of medicine». Research interests: modern literary methods (historical-comparative, hermeneutic, receptive, intertextual, socionic), Ukrainian language as a foreign language.

Tsurkan Mariya – кандидат філологічних наук, викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Автор 22 наукових статей. Наукові інтереси: стилістика, лінгвістика тексту, методика викладання української мови як іноземної у вищій школі.

Tsurkan Maria – Candidate of Philological Sciences, lecturer of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University”. The author of 22 scientific articles. Research interests: Stylistics, Text linguistics, Methodology of teaching Ukrainian as a foreign language in high school.

Erokhova Alyona – викладач кафедри внутрішньої медицини, фізичної реабілітації та спортивної медицини Вищого державного навчального закладу України „Буковинський державний медичний університет”. Автор більше 20 наукових статей. Коло наукових інтересів: педагогіка вищої школи.

Erokhova Al'ona – lecturer of the Department of internal medicine, physical rehabilitation and sports medicine of Higher Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University”. The scientist is the author of over 20 scientific articles. Scientific interests of the author are the following: pedagogy of higher education.

Received: 24.10.2017

Advance Access Published: November, 2017

© I. Kaizer, M. Tsurkan, A. Erokhova, 2017